

PILIHAN DESTINASI OLEH PELANCONG ASING:
SATU ANALISA MENGGUNAKAN TEKNIK PROSES HIRARKI ANALISIS
(PHA)

Tesis yang dikemukakan kepada Sekolah Siswazah untuk memenuhi sebahagian
daripada syarat memperolehi ijazah Sarjana Sains (Sains Pemutusan)
Universiti Utara Malaysia

Oleh
Norhaslinda binti Zainal Abidin

© Norhaslinda binti Zainal Abidin, 2003. Hakcipta Terpelihara.

SEKOLAH SISWAZAH
(GRADUATE SCHOOL)
UNIVERSITI UTARA MALAYSIA

PERAKUAN KERJA/DISERTASI
(Certification of Dissertation Work)

Kami, yang bertandatangan, memperakukan bahawa
(I, the undersigned, certify that)

NORHASLINDA BINTI ZAINAL ABIDIN

calon untuk Ijazah
(candidate for the degree of) **SARJANA SAINS (SAINS PEMUTUSAN)**

telah mengemukakan tesis/disertasinya yang bertajuk
(has presented his/her project paper of the following title)

**PILIHAN DESTINASI OLEH PELANCONG ASING : SATU ANALISA
MENGGUNAKAN TEKNIK PROSES HIRARKI ANALISIS (PHA)**

seperti yang tercatat di muka surat tajuk dan kulit tesis/disertasi
(as it appears on the title page and front cover of project paper)

bahasa tesis/disertasi tersebut boleh diterima dari segi bentuk serta kandungan, dan liputan bidang ilmu yang memuaskan, sebagaimana yang ditunjukkan oleh calon dalam ujian lisan yang diadakan pada :

(that the thesis/dissertation is acceptable in form and content, and that a satisfactory knowledge of the field covered by the thesis was demonstrated by the candidate through an oral examination held on **23 SEPTEMBER 2003**)

Pengerusi Viva : Dr. Engku Muhammad
(Chairman for Viva) Nazri Engku Abu Bakar

Tandatangan:
(Signature)

Penilai Luar : -
(External Assessor)

Tandatangan:
(Signature)

Penilai Dalam : Dr. Razli Che Razak
(Internal Assessor)

Tandatangan:
(Signature)

Penyelia Utama : Prof. Madya Dr.
(Principal Supervisor) Shaharuddin Tahir

Tandatangan:
(Signature)

Dekan Sek. Siswazah: Prof. Dr. Juhary Hj. Ali
(Dean Graduate School)

Tandatangan:
(Signature)

Tarikh : **8 OKTOBER 2003**
(Date)

KEBENARAN MENGGUNAKAN TESIS

Laporan ini merupakan sebahagian daripada syarat pengijazahan program pasca Sarjana Sains (Sains Pemutusan), Universiti Utara Malaysia. Dengan ini, saya bersetuju membenarkan pihak perpustakaan mempamerkan laporan ini sebagai bahan rujukan umum. Saya juga bersetuju membenarkan mana-mana pihak membuat salinan sama ada sebahagian atau keseluruhan tesis bagi tujuan akademik dengan syarat mendapat kebenaran terlebih dahulu daripada penyelia tesis ataupun Dekan Sekolah Siswazah, Universiti Utara Malaysia. Sebarang bentuk cetakan atau salinan bagi tujuan komersial adalah dilarang tanpa merujuk kepada penyelidik.

Kebenaran perlu diperolehi terlebih dahulu untuk menyalin atau menggunakan sama ada sebahagian atau keseluruhan isi kandungan tesis ini iaitu yang beralamatkan kepada:

Dekan Sekolah Siswazah

Universiti Utara Malaysia

06010 UUM Sintok

Kedah Darul Aman

PENGHARGAAN

Dengan nama Allah Yang Maha Pemurah, lagi Maha Mengasihi

Alhamdulillah, bersyukur saya ke hadrat Ilahi kerana limpah dan kurniaNya dapat saya menyiapkan tesis ini sebagai syarat untuk memenuhi Ijazah Sarjana dalam bidang Sains Pemutusan. Rasa terima kasih yang tak terhingga ditujukan kepada Prof. Madya Dr. Shaharuddin Tahir, Dekan Sekolah Pengurusan Pelancongan selaku penyelia utama tesis ini. Teguran dan bimbingan yang diberikan oleh beliau amatlah dihargai. Penghargaan juga diberikan kepada Encik Sahubar Ali Mohamed Nadhar Khan penyelia kedua tesis di atas sokongan dan tunjuk ajar yang diberikan sepanjang saya menjalankan tesis ini.

Tidak lupa juga, saya ingin merakamkan sekalung penghargaan kepada Dekan dan semua staf Sekolah Sains Kuantitatif di atas sokongan dan bantuan yang diberikan sama ada secara langsung ataupun tidak langsung.

Kepada keluarga tercinta, terima kasih di atas dorongan kalian. Buat rakan-rakan seperjuangan, Shery, Neda, Dida, Zatty, Ery, Reha, Cik Kamal, Shanizan, Kak Maz dan Salleh, segala budi baik dan kenangan manis sewaktu bersama akan tetap diingatan.

Terima kasih semuanya.....

ABSTRAK

Kajian ini dilakukan untuk mengenal pasti faktor-faktor tarikan yang mempengaruhi pelancong-pelancong asing dalam pemilihan sesuatu destinasi pelancongan sebelum melancong. Selain itu, kajian ini juga bertujuan untuk mengenal pasti tarikan utama di tiga negara ASEAN iaitu Malaysia, Thailand dan Indonesia. Data bagi kajian ini dikutip melalui temuduga bersemuka yang dilakukan di tujuh buah lokasi di Semenanjung Malaysia menggunakan borang soalselidik. Suatu teknik yang dikenali sebagai Proses Hirarki Analisis (PHA) atau *Analytical Hierarchy Process* (AHP) digunakan. PHA merupakan salah satu kaedah Pembuatan Keputusan Pelbagai Kriteria dan kaedah ini sebenarnya merupakan salah satu cabang dalam bidang Penyelidikan Operasi. Dalam kajian ini, PHA digunakan untuk menganalisis data kajian menggunakan kaedah perbandingan secara berpasangan. Tujuannya ialah untuk melihat tahap kepentingan bagi setiap tarikan pelancongan. Hasil kajian mendapati faktor ‘keselamatan’ merupakan faktor terpenting mempengaruhi pemilihan destinasi pelancongan diikuti oleh faktor ‘nilai wang’, ‘keindahan pantai dan kemudahan sukan air’, ‘budaya dan kesan tinggalan sejarah’, ‘hiburan malam’ dan akhir sekali ‘ekspedisi pengembaraan’. Analisis juga menunjukkan Thailand merupakan saingan Malaysia yang terdekat dan negara ini menjadi tumpuan utama bagi pelancong-pelancong dengan jarak perjalanan jauh (*long haul tourists*). Pada masa yang sama, kajian ini juga membuktikan Malaysia berpotensi untuk lebih berjaya memandangkan kini ianya menjadi pilihan utama oleh pelbagai pelancong-pelancong asing berdasarkan enam kriteria tersebut.

Katakunci : Proses Hirarki Analisis (PHA), Destinasi Pelancongan, Daya Tarikan

ABSTRACT

This study was carried out to determine the attractions that influence tourists in choosing their destination(s) before starting their journey. Furthermore, this study also aims to determine the main attractions in the three ASEAN countries namely Malaysia, Thailand and Indonesia. The data for this study were collected through personnel interview at seven locations in Peninsular Malaysia using questionnaires. A technique called Analytical Hierarchy Process (AHP) was used. AHP is a tool in Multiple Criteria Decision Making in the field of Operational Research (OR). In this study, AHP analyses the data using pairwise comparison to find out the preferences for six attraction factors attraction. This study shows that ‘safety’ is the most important factor in influencing the selection of tourism destination(s). This is followed by ‘value for money’, ‘beautiful beaches and the availability of facilities for sea-sport’, ‘cultural and historical sites’, ‘nightlife and entertainment’ and finally ‘adventure and wilderness’. This analysis shows that Thailand is Malaysia’s closest competitor and is the most favourite destination by the long-haul tourists. Meanwhile, this study also shows that Malaysia have the potential to be more successful due to it being the main destination chosen by the various types of respondents based on the six factors.

Keywords: Analytical Hierarchy Process (AHP), Tourism Destination, Attractions.

KANDUNGAN

Muka Surat

KEBENARAN MENGGUNAKAN TESIS	i
PENGHARGAAN	ii
ABSTRAK (BAHASA MELAYU)	iii
ABSTRACT (BAHASA INGGERIS)	iv
KANDUNGAN	v
SENARAI JADUAL	vii
SENARAI RAJAH	x
BAB 1: PENGENALAN	
1.1 Pendahuluan.	1
1.2 Strategi Pemasaran dan Promosi.	3
1.3 Perkembangan Industri Pelancongan di Malaysia.	4
1.3.1 Sejarah Awal Perkembangan Industri Pelancongan di Malaysia.	4
1.3.2 Produk Pelancongan di Malaysia.	7
1.3.3 Pasaran Pelancongan di Malaysia.	13
1.3.4 Sumbangan Sektor Pelancongan.	16
1.4 Pernyataan Masalah.	20
1.5 Objektif Kajian.	24
1.6 Kepentingan Kajian.	25
1.7 Andaian Kajian.	26
1.8 Perancangan Kajian	27
BAB 2: ULASAN KARYA	
2.1 Pendahuluan.	29
2.2 Konsep Pelancongan .	29
2.3 Faktor-Faktor Daya Tarikan Pelancong.	30
2.3.1 Kajian Dalam Negara.	31
2.3.2 Kajian Luar Negara.	37
2.4 Aplikasi Proses Hirarki Analisis (PHA) dalam Sektor Pelancongan.	47

BAB 3: METODOLOGI KAJIAN

3.1	Rekabentuk Kajian.	52
3.2	Sampel Kajian.	52
3.3	Pengumpulan dan Pengutipan Data.	59
3.4	Teknik Pengumpulan Data.	66
3.5	Tinjauan Kajian.	67
3.5.1	Langkah Pertama : Pembentukan Hirarki Keputusan.	68
3.5.2	Langkah Kedua : Merangka Borang Soalselidik.	71
3.5.3	Langkah Ketiga : Pengedaran Borang Soalselidik.	73
3.5.4	Langkah Keempat : Analisis Keputusan.	74
3.6	Contoh Pengiraan Proses Hirarki Analisis (PHA).	74

BAB 4: ANALISIS DAN KEPUTUSAN KAJIAN

4.1	Pendahuluan.	83
4.1.1	Pengutipan Data.	83
4.2	Profil Responden.	84
4.2.1	Ciri-Ciri Demografi.	84
4.2.2	Ciri-Ciri Perjalanan.	88
4.3	Analisis PHA (Proses Hirarki Analisis).	91
4.3.1	Analisis Kedatangan Pelancong.	92
4.4	Analisis Keseluruhan.	93
4.4.1	Analisis Pertama.	93
4.4.1.1	Perbandingan Mengikut Pecahan Negara.	97
4.4.1.2	Perbandingan Berdasarkan Pertama Kali/Bukan-Pertama Kali.	102
4.4.1.3	Perbandingan Berdasarkan Pelancongan Pakej/Bukan-Pakej.	108
4.4.2	Analisis Kedua.	112
4.4.3	Analisis Ketiga.	120
4.4.4	Analisis Keempat.	127
4.4.4.1	Masalah-Masalah Yang Dihadapi Sektor Pelancongan.	127
4.4.4.2	Cadangan Untuk Memajukan Lagi Sektor Pelancongan di Malaysia.	131

BAB 5: KESIMPULAN DAN CADANGAN

5.1	Kesimpulan.	137
5.2	Batasan Kajian.	143
5.3	Cadangan Kajian.	144
	RUJUKAN	145

LAMPIRAN

SENARAI JADUAL

Muka Surat

1.1	Peruntukan pembangunan untuk pelancongan 1996-2005.	8
1.2	Sepuluh negara teratas dari jumlah kedatangan pelancong.	14
1.3	Bilangan hotel dan bilik hotel dari tahun 1990 hingga 2001.	17
1.4	Pendapatan utama negara pada tahun 2001 mengikut sektor.	20
1.5	Jumlah pelancong dan jumlah pendapatan daripada pelancong dari tahun 1998 hingga 2002.	22
2.1	Ringkasan literatur mengenai faktor tarikan.	46
2.2	Contoh aplikasi teknik PHA dalam pelbagai bidang.	51
3.1	Matriks perbandingan berpasangan.	63
3.2	Skala perbandingan relatif.	64
3.3	Enam kriteria yang dikenal pasti melalui kajian lepas.	68
3.4	Kandungan borang soalselidik.	71
3.5	Matriks perbandingan berpasangan.	75
3.6	Penjumlahan lajur.	76
3.7	Matriks ternormal.	76
3.8	Pemberat bagi tiga negara ASEAN merujuk kepada faktor pantai.	77
3.9	Nilai Indeks Rawak (IR).	79
3.10	Nilai pemberat merujuk kepada enam faktor tarikan bagi negara ASEAN terpilih.	80
3.11	Perbandingan di antara enam faktor tarikan.	81
3.12	Nilai pemberat bagi enam faktor tarikan.	81

4.1	Maklumat tentang negara responden dan tempat pengutipan data dilakukan.	86
4.2	Ciri-ciri demografi dan perjalanan responden mengikut jumlah dan nilai peratusan ($N=109$).	87
4.3	Taburan responden mengikut peratusan ($N=109$).	89
4.4	Bilangan kali pelancong melawat ketiga-tiga negara ASEAN.	91
4.5	Analisis bilangan pelancong yang melawat ketiga-tiga negara ASEAN.	92
4.6	Tahap kepentingan berdasarkan enam faktor tarikan bagi keseluruhan responden ($N=109$).	94
4.7	Bilangan responden mengikut kategori negara dan bilangan peratusan ($N=109$).	97
4.8	Perbezaan tahap kepentingan bagi enam faktor tarikan mengikut negara Asia-Australasia dan Bukan Asia-Australasia.	98
4.9	Bilangan dan peratusan pelancong yang datang pertama kali/bukan-pertama ke Malaysia.	103
4.10	Sumber maklumat yang diperolehi oleh pelancong.	103
4.11	Perbezaan tahap kepentingan bagi enam faktor tarikan mengikut kunjungan pelancong ke Malaysia.	105
4.12	Bilangan dan peratusan pelancong yang datang melalui pakej/bukan-pakej ke Malaysia.	108
4.13	Perbezaan tahap kepentingan enam faktor tarikan mengikut pakej/bukan-pakej.	109
4.14	Mengukur pencapaian enam faktor tarikan terhadap negara ASEAN terpilih.	113
4.15	Tahap pencapaian enam faktor tarikan bagi negara ASEAN terpilih.	115
4.16	Perbezaan analisis di antara tahun 1994 dan tahun 2002.	117
4.17	Keutamaan dalam hirarki keputusan oleh seorang responden A.	121
4.18	Negara yang menjadi pilihan pelancong secara keseluruhan.	123

4.19	Pecahan mengikut negara asal pelancong (Asia-Australasia dan Bukan Asia-Australasia).	124
4.20	Jumlah pelancong ke Malaysia dan Thailand mengikut negara asal pada tahun 2001 dan 2002.	125
5.1	Enam faktor tarikan yang digunakan dalam kajian.	142

SENARAI RAJAH

Muka Surat

1.1 Tujuan lawatan ke Malaysia.	15
3.1 Model rekabentuk pelaksanaan penyelidikan.	53
3.2 Hirarki keputusan secara umum.	62
3.3 Empat langkah dalam tinjauan kajian.	67
3.4 Hirarki keputusan untuk pemilihan destinasi pelancongan.	70
4.1 Faktor-faktor tarikan yang menjadi pilihan mengikut tahap kepentingan.	96
4.2 Nilai pemberat enam faktor tarikan bagi pelancong dari negara Asia-Australasia dan bukan Asia-Australasia.	101
4.3 Nilai pemberat enam faktor tarikan bagi kategori pertama dan kedua.	107
4.4 Nilai pemberat enam faktor tarikan bagi pelancongan pakej/bukan pakej.	111
4.5 Pencapaian Malaysia dalam enam faktor tarikan berbanding negara ASEAN.	119

BAB 1

PENGENALAN

1.1 Pendahuluan

Dewasa ini, industri pelancongan menjadi semakin penting dalam pembangunan ekonomi Malaysia dan banyak menyumbang kepada pendapatan dan pertumbuhan negara. Walaupun secara relatif Malaysia masih baru dalam industri pelancongan di peringkat antarabangsa, namun industri pelancongan Malaysia mempunyai potensi untuk meningkatkan mutu, tarikan dan keunggulan produk dan perkhidmatan pelancongannya setanding dengan destinasi pelancongan yang lain di rantau Asia Tenggara.

Sungguhpun industri pelancongan telah terjejas akibat krisis ekonomi pada tahun 1997 dan 1998, tindak balas yang cepat oleh industri ini telah menyumbang kepada pemulihan ekonomi negara yang kukuh. Ini terutamanya disebabkan oleh usaha gigih sektor awam dan swasta serta kejayaan pelaksanaan langkah-langkah yang digariskan dalam Pelan Pemulihan Ekonomi Negara (PPEN) bagi menggiatkan semula industri pelancongan.

The contents of
the thesis is for
internal user
only

Rujukan

- Abdul Hamid, M. (2000). *Jurubahasa Penting dalam Sektor Pelancongan*. Utusan Malaysia, 7 Jun 2000.
- Abdul Razak, C. & Shaharuddin, T. (1993). *Sumbangan Industri Pelancongan Dalam Mempelbagaikan Peluang-peluang Guna Tenaga Negara*. Sumber 7, 77-98.
- Aida, M. (2003). *Housing Criteria/Location Selection Using Analytical Hierarchy Process: An University UUM Study*. Universiti Utara Malaysia.
- Azlinariah, A. (2001). *Malaysia Beri Citarasa Terbaik*. Utusan Malaysia. 7 April 2001.
- Bernama (2002). *Pelancongan Perlukan Pengagihan Adil*. Berita Harian, 24 September 2002.
- Bottomley, D.T. (1986). *Discovery Malaysia*. European Research, 14(2) : 86-96.
- Bryson, N. & Mobularin, A. (1994). *An Approach to Using The Analytical Hierarchy Process for Solving Multiple Criteria Decision Making Problems*. European Journal of Operational Research 76, 440-454.
- Gunn, C.A. (1972). *Vacationscape: Designing Tourist Regions*. Austin Texas: Bureau of Business Research University of Texas.
- Hoffman, N. (1979). *A Survey of Tourism In West Malaysia and Some Socio-Economic Implications*. Research Notes and Discussion, Paper No. 13, Institute of Southeast Asian Studies 1979.
- Holloway, J.C. (1994). *The Business of Tourism*. 4th. edition, Pitman Publishing.
- Inskeep, E. (1996). *Perancangan Pelancongan, Pendekatan Pembangunan Bersepadu dan Berkekalan*. Penterjemah: Che Elainee Che Hassan, Norlida Abd. Halim.
- Ismail, M. (1997). *Malaysia Perlu Alam Indah*. Utusan Malaysia, 8 Oktober 1997.
- Johnson, D. (1998). *Tourism Destinations and Products*. Book Two.
- Kementeriaan, Kebudayaan , Kesenian dan Pelancongan (2002). *Galakan Insentif Untuk Industri Pelancongan*. 22 September 2002.
- Kotler, P., Bowen, J. & Makens, J. (1996). *Marketing For Hospitality & Tourism*. Prentice Hall.

- Laman web pelancongan Thailand. <http://www.tat.or.th>. (Tarikh laman web dilayari: 24 March 2003).
- Laman web pelancongan Malaysia. (Tarikh laman web dilayari: 25 March 2003).
<http://www.tourism.gov.my>.
- Laman web pelancongan Malaysia. (Tarikh laman web dilayari: 8 Ogos, 2003).
http://www.tourism.gov.my/statistic/hotels_rooms_supply.asp
- Laws, E. (1995). *Tourist Destinations Management: Issues, Analysis and Policies*. New York: Routledge.
- LPPM (1994). *Laporan Tahunan LPPM*. Lembaga Penggalakan Pelancongan Malaysia.
- LPPM (2000). *Laporan Tahunan LPPM*. Lembaga Penggalakan Pelancongan Malaysia.
- LPPM (2001a). *Tourism Malaysia Key Performance Indicators 2001*. Lembaga Penggalakan Pelancongan Malaysia.
- LPPM (2001b). *Profile of Tourists 2001 by Selected Market*. Lembaga Penggalakan Pelancongan Malaysia.
- LPPM (2002a). *Laporan Statistik LPPM*. (Tarikh laman web dilayari: 2 April 2003).
http://www.tourism.gov.my/statistics/tourist_receipt.asp
- LPPM (2002b). *Laporan Statistik LPPM*. (Tarikh lam web dilayari: 2 April 2003).
http://www.tourism.gov.m/statistics/top10_tourist_arrival.asp.
- Mahiram, D. (1989). *Satu Analisa Model Regresi*. Universiti Utara Malaysia.
- Malaysia (1996). *Rancangan Malaysia Ketujuh (1996-2000)*. Percetakan Nasional Malaysia Berhad, Kuala Lumpur.
- Malaysia (2001). *Rancangan Malaysia Kelapan (2001-2005)*. Percetakan Nasional Malaysia Berhad, Kuala Lumpur.
- Mancini, M. (1999). *Geography for the Travel Professional*. 3rd. edition.
- Mathieson, A. & Wall, G. (1991). *Pelancongan, Impak Ekonomi Fizikal dan Sosial*. Penterjemah: Abdul Kadir Haji Din, Dewan Bahasa dan Pustaka, Kementerian Pendidikan Malaysia, Kuala Lumpur 1991.
- Mill, R. & Morrison, A. (1992). *The Tourism System: An Introduction Text*. 2nd Edition, Prentice Hall, Endewood Cliff, New Jersey.
- Min, H., Min, H. & Chung, K. (2000). *Dynamic Benchmarking of Hotel Service Quality*. Journal of Services Marketing, Vol. 16, N.4, 302-321.

- Mohd Safri, Y. (1996). *Analisis Terhadap Pelancongan Antarabangsa: Pembentukan Model Permintaan di Malaysia*. Universiti Kebangsaan Malaysia.
- Nazeri, N. (2000). *Industri Pelancongan*. Utusan Malaysia, 30 Ogos 2000.
- Neter, J., Wasserman, W. & Kutner, M. (1985). *Applied Linear Statistical Models*. 2nd. edition. Irwin R.D., Inc, Homewood Illinois 60430.
- Noraini, R. (1996). *Faktor-Faktor Penentu di Dalam Pemilihan Destinasi Pelancongan: Kajian Kes ke Atas Tinggi Island Resort*. Universiti Utara Malaysia.
- Nor Azimah, J. (1991). *Industri Pelancongan di Pahan : Satu Kajian Kes Ke atas Calet di Kampung Cherating Lama*. Universiti Utara Malaysia.
- Nursiha, A. , Fais, A. & Hamimi, O. (2000). *Faktor-Faktor Yang Menggalakkan Kemasukan Pelancong Taiwan ke Pulau Pangkor Perak*. Universiti Utara Malaysia.
- Oppermann, M. (1992). *Intranational Tourist Flows in Malaysia*. Annals of Tourism Research, 19: 482-500.
- Pragash, A. (1996). *Kajian ke Atas Faktor-Faktor Yang Mempengaruhi Kesuaian Langkawi Sebagai Destinasi Pelancongan Yang Sesuai*. Universiti Utara Malaysia.
- Saaty, T. (1980). *The Analytical Hierarchy Process*. McGraw-Hill International Book Company.
- Saaty, T. & Ramanujam, V. (1983). *An Objective Approach To Facility Promote and Tenure by The Analytical Hierarchy Process*. Research in Higher Education, Vol. 18, No. 3, 311-331.
- Sahubar, A., Rosnalini, M. & Bahtiar, J. (2000). *Faktor Yang Mendorong Wanita Bekerja: Satu Tinjauan di UUM*. Universiti Utara Malaysia.
- Samy, N. (1996). *Faktor-Faktor Yang Menggalakkan Orang Ramai Melancong ke Cameron Highland*. Universiti Utara Malaysia.
- Shaharuddin, T. (1994). *Visit Malaysia Year 1994: A Benefit Based Study of Inbound Tourist*. The Scottish Hotel School, University of Strathclyde.
- Shaharuddin, T. & Zainab, K. (1997). *Malaysia: Tourism in Perspective*. In Go, F. and Jenkins, C.L. (eds) *Tourism and Economic Development in Asia and Australasia*. London: Cassell.

- Shahila, Y. (1996). *Analisa Faktor-Faktor Yang Mempengaruhi Perkembangan Industri Pelancongan di Malaysia*. Universiti Utara Malaysia.
- Smith, S. (1995). *Tourism Analysis: A Handbook*. 2nd. edition. Copublished in the United States with John Wiley & Sons, inc., New York.
- Troutt, M. & Tadasina, S. (1992). *The Analytical Hierarchy Process as Model Base for a Merit Salary Recommendation System*. Department of Management, Southern Illinois University Carbondal
- Tsaur, S. & Tzeng, G. (1995). *Multiattribute Decision Making Analysis for Customer Preference of Tourist Hotels*. Journal of Travel & Tourism Marketing, Vol. (4), 55-68.
- Vargas, L.G. (1990). *An Overview of The Analytical Hierarchy Process and It's Applications*. European Journal of Operational Research 48, 2-8.
- Vivian, E. (1996). *Pelancongan Alam Semulajadi Menarik Lebih Ramai Pelancong Asing Berbanding Dengan Pelancong Tempatan: Satu Kajian Kes di Sabah*. Universiti Utara Malaysia.
- Wan Rosmanira, I., Abdul Aziz, J. & Hui, W. P. (2002). *Corak Pemilihan Institusi Pengajian Tinggi Menggunakan Proses Hirarki Analisis*. Pusat Pengajian Sains dan Matematik, Fakulti Sains dan Teknologi, Universiti Kebangsaan Malaysia.
- Zahedi, F. (1986). *The Analytical Hierarchy Process – A Survey of the Method and its Applications*. Management Sciences Department, University of Massachusetts.
- Zainul, A. (2001). *Pelancong Asia Barat ke Malaysia Meningkat*. Utusan Malaysia, 31 Oktober 2001.